

Θεμέλιο συνοχής ή εθνική ταυτότητα

Γράφει ὁ Γ. - Σ. Πρεβελάκης

Οι ἐπικρίσεις κατά τῆς εἰδικῆς γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Θάλειας Δραγώνα γιά τίς ἐκπεφρασμένες ἀπόψεις τῆς περί ἐλληνικῆς ἐθνικῆς ταυτότητας ἐπανέφεραν ζητήματα, ἤδη πολυσυζητημένα ἐπὶ ὑπουργίας Μαριέττας Γιαννάκου, μέ ἀφορμή τό σχολικό ἐγχειρίδιο Ἱστορίας.

Ἡ συζήτηση ὑπερβαίνει κατά πολύ τήν ἀκαδημαϊκή διάσταση. Τά προκαλούμενα πάθη εἶναι ἀλάνθαστος δείκτης γιά τήν πολιτική τῆς σημασία. Ἡ μέγιστη πρόκληση τῆς ἐποχῆς μας προέρχεται ἀπό τήν ρευστότητα τῶν συλλογικῶν ταυτοτήτων. Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στήν ἐθνική, τήν τοπική/περιφερειακή καί τήν ὑπερεθνική ταυτότητα ἀναπροσδιορίζονται συνεχῶς. Νέες ἐθνικές ἢ ἄλλες ταυτότητες ἀναδύονται καί διεκδικοῦν θέση στήν διεθνή σκηνή. Πολυεθνικές ἐπιχειρήσεις, μή κυβερνητικές ὁργανώσεις, ἐθνικές καί θρησκευτικές διασπορές, τά παγκόσμια δίκτυα, προβάλλουν τίς ἀξίες τους, εἰρηνικά ἢ βίαια.

Ἡ ἐθνική ταυτότητα ἐξακολουθεῖ παρά ταῦτα νά ἀποτελεῖ ἐγγύηση. Χωρίς αὐτήν, τά ἄτομα γίνονται ἔρμαια τῶν σφοδρῶν οἰκονομικῶν καί πολιτικῶν ρευμάτων στόν παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Ἡ διάβρωση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας ὁδηγεῖ τίς κοινωνίες σέ ἐσωτερικές ἐντάσεις καί σέ φαινόμενα σήψης: διαφθορά, ὁργανωμένο ἔγκλημα, ὑποβάθμιση τῆς δημοκρατίας.

Ἡ ἐθνική ταυτότητα, καθῶς ἐξασφαλίζει σταθερότητα στόν χρόνο, συνιστᾷ τό θεμέλιο τῆς πολιτικῆς καί κοινωνικῆς συνοχῆς. Ἡ κοινή καταγωγή καί ἡ πολιτισμική συνάφεια ἐγγυῶνται τήν σταθερή διασύνδεση τῶν μελῶν τοῦ ἔθνους, ἀνεξαρτήτως ἀπό μεταβλητές οἰκονομικές καί ἄλλες συγκυρίες. "Ὅσο ἰσχυρότερη εἶναι ἡ πεποίθηση γιά τήν διαχρονικότητα τοῦ ἔθνους, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ πίστη γιά τήν μελλοντική διάρκεια τοῦ ἐθνικοῦ δεσμοῦ." Ἐτσι, οἱ ἱστορικές ἀντιλήψεις καθίστανται ζωτικό πολιτικό κεφάλαιο.

Ἐπομένως, ἡ συζήτηση γιά τήν ἱστορικότητα τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους δέν εἶναι ἀποκλειστικά ἐπιστημονικό ζήτημα, ἀλλά ὕψιστο πολιτικό διακύβευμα. Οἱ σχετικές ἀντιπαράθεσεις, πρόσφατες καί παλαιότερες, δέν χαρακτηρίζονται ἀπό τήν ἐπιβαλλόμενη ὑπευθυνότητα.

Κατ' ἀρχήν, στήν μετάδοση τῆς ἱστορικῆς γνώσης συγχέονται τά διάφορα ἐπίπεδα. Στό σχολεῖο χρειάζεται ὁ καθιερωμένος ἱστορικός μύθος, ὥστε νά συνδέονται οἱ νεώτεροι μέ τίς προηγούμενες γενεές. Ἡ κριτική σκέψη καί ἡ παρουσίαση ἐναλλακτικῶν ἐρμηνευτικῶν σχημάτων πρέπει νά ἀκολουθεῖ τούς ρυθμούς τῆς πνευματικῆς καί συναισθηματικῆς ωρίμανσης. Εἶναι σοβαρό παιδαγωγικό σφάλμα νά μεταφέρονται στά σχολικά ἐγχειρίδια ἀπλουστευμένες συζητήσεις μεταπτυχιακῶν σεμιναρίων.

Ἐτι μεῖζον εἶναι τό ζήτημα τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας μέσα ἀπό τήν ἱστοριογραφία. Καμιᾷ ἐθνικῇ ἢ, γενικότερα, συλλογικῇ ταυτότητα δέν παραμένει ἀναλλοίωτη. Προστίθενται νέα στοιχεῖα, ἀφαιροῦνται ἄλλα καί ἀναπροσαρμόζονται οἱ μεταξύ τους σχέσεις. Ἡ διαρκῆς μεταλλαγή ἐξασφαλίζει στό ἔθνος τήν προσαρμογή του στίς ἐξελίξεις· ἄλλοιῳ, ἡ ἐπιβίωσή του εἶναι ἀνέφικτη. Ὅμως, οἱ μετασηματισμοί δέν πρέπει νά ἀναιροῦν τήν αἴσθηση τοῦ διαχρονικοῦ ἀνήκειν. Ἡ ἐθνική ταυτότητα εἶναι ἰσχυρή καί ἀποτελεσματική, ὅταν ἐξασφαλίζεται ἡ δέουσα ἰσορροπία ἀνάμεσα στήν ἀλλαγή καί τήν συνέχεια.

Ἡ πολιτική, πνευματική καί θρησκευτική ἡγεσία ἑνός ἔθνους ἔχει ἀποστολή νά καθορίζει τήν κατάλληλη δόση ἀλλαγῆς σέ κάθε ἱστορική στιγμή. Ἡ ἱστορική ἐπιστήμη ἀνεκαθεν λειτουργεῖ ὡς θεμελιακός θεσμός στίς σύγχρονες κοινωνίες.

Ἡ ἐλληνική κοινωνία ἔχει συσσωρεύσει καθυστερήσεις στήν προσαρμογή τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας. Ἡ ἰσχὺς τῆς ἱστορικῆς σύνθεσης τοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου ἔγινε παράγων ἀδρανείας. Οἱ γεωπολιτικές ἀστοχίες, οἱ ἐσωτερικές ἐντάσεις καί οἱ δημογραφικές ἀνακατατάξεις ἀναδεδικνύουν τήν ἀνάγκη γιά ἀναθεωρήσεις καί προσαρμογές.

Ἀντιπαράθθενται δύο σχολές, οἱ ὁποῖες δυσκολεύονται νά συνδιαλλαγοῦν καί νά ἀναζητήσουν μιά νέα σύνθεση. Ἡ νεώτερη θεωρητική ὀρθοδοξία περί ἐθνικισμοῦ ἐμμένει στήν τομή τῆς δημιουργίας τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ὡς γενησιουργοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ θέση αὐτή, ἀνεξαρτήτως ἀπό τήν ἐπιστημονική τῆς ἀξία ἢ ἀπαξία, ἀποδομεῖ τόν ὑφιστάμενο ἱστορικό λόγο περί συνεχείας, χωρίς νά εἰσηγεῖται πῶς θά καλυφθεῖ ἡ λειτουργία του στήν ἐθνική ταυτότητα. Ἡ τρέχουσα ἀντί-ἐθνικιστική ἰδεολογία δέν κατανοεῖ τήν πολιτική αὐτή ἀναγκαιότητα.

Ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτως τοποθετοῦνται ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι κατανοοῦν τήν ζωτική σημασία τῆς συλλογικῆς πολιτισμικῆς ταυτότητας, ἀλλά ὑποτιμοῦν τήν ἀνάγκη γιά τήν ἀνανέωσή της. Κυριαρχοῦνται συχνά ἀπό ἕνα ἀμυντικό ἀντανεκλαστικό εὐεξήγητο, καθῶς οἱ ραγδαῖες ἀλλαγές ἔχουν ἤδη ἀποδυναμώσει σοβαρά τήν ἐθνική συνοχή. Ὅμως, δέν εἶναι λύση ἡ ἀκίνησία. Ἡ συζήτηση γιά τήν ἐθνική ταυτότητα καί τήν ἱστοριογραφία χρειάζεται χρόνο καί χώρο. Προϋποθέτει, δηλαδή, ἕνα πλαίσιο ἐλευθερίας καί ἀλληλοσεβασμοῦ.